

ใบความรู้ เรื่อง การวิเคราะห์คุณค่าวรรณคดีด้านสังคม
หน่วยที่ ๒ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๙ เรื่อง วิเคราะห์คุณค่าวรรณคดีด้านสังคม
รายวิชาภาษาไทย รหัสวิชา ท๒๑๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

คำว่า “สังคม” หมายถึง ชนชาติและชุมชนที่รวมกันอยู่ภายใต้การปกครองในกรอบวัฒนธรรมเดียวกัน สังคมเกิดขึ้นมาได้ก็เพราะมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมร่วมกัน

การวิเคราะห์คุณค่าด้านสังคมในวรรณคดีวรรณกรรม สามารถวิเคราะห์ได้หลายแง่มุม ดังนี้

ด้านชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึง ลักษณะความเป็นไปของการดำเนินชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ เช่น

ถึงแขวงนนท์ชลมารคตลาดขวัญ มีฟุ้งแพแพรพรรณเขาค้าขาย
ทั้งของสวนล้วนเรืออยู่เรียงราย พวกหญิงชายประชุมกันทุกวันคืน

แสดงให้เห็นถึงสภาพการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในอดีตไว้มากสร้างตามริมน้ำ โดยเฉพาะในย่านชุมชนขนาดใหญ่ จะมีเรือสินค้าจอดเรียงราย ดังมีตัวอย่างปรากฏในบทกลอนตอนหนึ่งซึ่งกล่าวถึง *ตลาดขวัญ* โดยปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดนนทบุรี

ด้านการปกครอง หมายถึง ลักษณะการเมืองการปกครองและการใช้กฎหมายบ้านเมืองในช่วงสมัยนั้น ๆ เช่น การปกครองโดยระบบกษัตริย์เป็นใหญ่มีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจ เช่น

“ครานั้นสมเด็จพระนเรศวรฯ ฟังทูลตามคำลูกขุนว่า”
“วันทองส่งคืนขุนแผนไป ตามในพระราชกฤษฎีกา”

ในสมัยก่อนนั้นยังไม่มีตัวบทกฎหมายที่แน่นอน เมื่อมีคดีความอะไรก็ต้องอาศัยพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์

ด้านวัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์ที่เด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต เช่น การแต่งกาย การกิน มหรสพต่าง ๆ การละเล่น และการเล่นดนตรี เช่น

ข้าวหุงปรุงอย่างเทศ รสพิเศษใส่ลูกเอ็น
ใครหุงปรุงไม่เป็น เช่นเชิงมิตรประดิษฐ์ท่า

(กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านอาหารการกิน

มาจอตทำหน้าที่วัดพระเมรุข้าม	ริมาารามเรือเรียงเคียงขนาน
บ้างขึ้นล่องร้องรำเล่นสำราญ	ทั้งเพลงการเกี้ยวแก้มันแซ่เซ็ง
บ้างฉลองผ้าป่าเสภาขับ	ระนาดรับร่ำคล้ายกับนายเส็ง
มีโคมรายแลอร่ามเหมือนสามเพ็ง	เมื่อคราวเคร่งก็มีใครจะได้อู

การละเล่นและงานมหรสพพื้นบ้าน ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยนั้น และจัดขึ้นในช่วงเทศกาลสำคัญประจำปี อาทิ งานฉลองผ้าป่าที่วัดพระเมรุ มีการประดับประดาโคมไฟแลดูสว่างไสวไปทั่วบริเวณงาน และยังมี การขับเสภาและร้องเพลงเรือเกี่ยวกันระหว่างหนุ่มสาวชาวบ้าน

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยเป็นคำที่ใช้เรียกรวมกัน ซึ่งมีความหมายว่า สิ่งซึ่งสังคมไทยประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องสืบกันมาเป็นเวลานาน จนยึดถือกันในชีวิตจิตใจว่าต้องปฏิบัติเช่นนั้น จึงจะเกิดความสุขความเจริญ เช่น

สระอุสะจะขไหว้	พระศรีไตรสรณา
พ่อแม่คือครูบา	เทวดาในราศรี
	(ภาพย์พระไชยสุริยา : พระสุนทรโวหาร)

จากคำประพันธ์ข้างต้น แสดงความเคารพในสิ่งที่ควรเคารพ การแสดงความเคารพศรัทธาในพระรัตนตรัย พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

รับกลิ่นกัญญาโมทนา	เดือนสิบเอ็ดเสร์จตุระพระวสา
ออกจากวัดทัศนาคูอวาส	ชูลีลาลงเรือเหลืออาลัย
	เมื่อตรุษสารทพระวสาได้อาศัย
	(นิราศภูเขาทอง : พระสุนทรโวหาร)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงการทอดกฐินก่อนออกจากการจำพรรษา ในวันออกพรรษา

ด้านค่านิยม หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ ที่บุคคลในสังคมยึดถือเป็นเครื่องตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง เช่น

ขึ้นใหม่ในกน ก กา ว่าปน ระคนกันไป เอ็นดูภูธร มานอนในไพร มณฑลต้นไทร แทนโพชนต์สถาน ส่วนสุมาลี วันทาสามี เทวียู่จน ฝ้าอยู่ดูแล เหมือนแต่ก่อนกาล ให้พระภูบาล สำราญวิญญา พระชวณवलนอน เชิญใจเฝ้าขอน เหมือนหมอนแม่เนา ภูธรสอนมนต์ ให้บันภาวนา เย็นคำร่ำว่า กันป่าภัยพาล (ภาพย์พระไชยสุริยา : พระสุนทรโวหาร)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงสามภรรยายามตกทุกข์ได้ยากต้องไม่ทอดทิ้งกัน ภรรยาต้องให้ความเคารพและปรนนิบัติสามีทั้งยามทุกข์และยามสุข

สนิมเหล็กเกิดแต่เนื้อ	ในตน
กินกัดเนื้อเหล็กจน	กร่อนขร่า
บาปเกิดแต่ตนคน	เป็นบาป
บาปย่อมหาโทษซ้ำ	ใส่ผู้บาปเอง

(โคลงโลกนิติ : สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงการยึดมั่นในศีลธรรมหรือความดี และเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม คือ การทำดีย่อมได้รับผลเป็นความดี การทำชั่วย่อมได้รับผลเป็นความชั่ว และความชั่วนั้นย่อมกีดกร่อนจิตใจและให้ผลร้ายแก่คนที่กระทำความชั่ว การยึดมั่นในศีลธรรมหรือความดี และเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม คือ การทำดีย่อมได้รับผลเป็นความดี การทำชั่วย่อมได้รับผลเป็นความชั่ว และความชั่วนั้นย่อมกีดกร่อนจิตใจและให้ผลร้ายแก่คนที่กระทำความชั่ว

“...เห็นศึกจีนจะกำเรียบกลองเลยลงไปติดกรุงหงสาวดีด้วยเป็นมั่นคง ตัวเราเล่าก็ต้องจงจำตราครุฑอยู่ ถ้าเสียกรุงอังวะแล้วจะหมายใจว่าจะรอดคืนไปเมืองหงสาวดีได้ก็ใช่ที่ จำเราจะรับอาสาตัดศึกเสียจึงจะชอบอย่าให้ศึกจีนยกลงไปติดกรุงหงสาวดีได้...”

(ราชาธิราช : เจ้าพระยาพระคลัง (หน))

จากข้อความข้างต้น กล่าวถึง**ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์** สมิงพระรามแม้จะอาสารบให้กับพระเจ้าอังวะ แต่โดยใจจริงแล้วก็ทำเพื่อบ้านเมืองของตนและยังคงจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของตนเสมอ ดังความตอนหนึ่งว่า

ด้านความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมที่ยึดมั่น และยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลก็ได้ เช่น เชื่อเรื่องผีหรือเทวดา จิตวิญญาณ การระลึกชาติ เชื่อกฎแห่งกรรม ไสยศาสตร์ ลางบอกเหตุ เช่น

ความเชื่อถือในเรื่องฤกษ์ เช่น ตอนพระเจ้ากรุงต้าฉิงยกทัพมายังกรุงรัตนบุรีระอังวะต้องรอให้ได้ฤกษ์ดีก่อนจะยกทัพมาได้ ดังความว่า

“...พระเจ้ากรุงจีนได้ทรงฟังก็พระทัยยินดีนัก จึงสั่งให้จัดพระพุทฺหเสนาทั้งปวงเป็นอันมากจะนับประมาณมิได้ ครั้นได้ศุภฤกษ์แล้วพระองค์ก็เสด็จทรงม้าพระที่นั่งยกทัพบกมายังกรุงรัตนบุรีระอังวะ...”

(ราชาธิราช : เจ้าพระยาพระคลัง (หน))

ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา เช่น การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อเรื่องเวรกรรมว่ามีอยู่จริงๆ ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

จ้าวรกลีบหอกคู่สี่แหลม ดั่งขวากแฉกเสียมแทรกแตกไสว
ใครทำชั่วคู่ท่านครั้นบรรลัย ก็ต้องไปป็นต้นน้ำชนพอง

(นิราศภูเขาทอง : พระสุนทรโวหาร)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงความเชื่อของคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่มักเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องนรก-สวรรค์ อาทิ ความเชื่อที่ว่าหากใครคบชู้ คือ ประพฤติตนผิดศีลข้อ ๓ ตามหลักศีล ๕ เมื่อตายไป ผู้นั้นจะตกนรกและต้องป็นต้นจ้าวซึ่งมีหนามยาวและแหลมคม